

ՄԵԼԻԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէսով.

Թիֆլիսում գրուած են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлис, Редакция «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտուն 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տոն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէսով. Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾԻՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ջանքեր են հարկաւոր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ Երևանից. Նամակ Ալեքսանդրապոլից. Նամակ Սեբաստիանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Քաղաքական աշխարհից. Գեղեցիկ ձեռնարկ կանանց համար. Արտաքին լուրեր.—ՀԻՄՆԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՋԱՆՔԵՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ

Ինչու ենք մենք յետ մնացել, ինչու կարծես մենք ունենք ներկայումս և ինչու միջոցներով կարելի է բարւոքել ժողովրդի անտառական դրութիւնը.—Ահա խոշոր հարցեր, որ դրել է մեր առաջ այն խորհրդակցութիւնը, որ գործում է մինիստր վիստի նախագահութեամբ:

Ձր նայելով այն հանգամանքին, որ եւրոպայի աւելի սակաւահոգ է, աւելի խիտ բնակութիւն ունի և աւելի վաղ է սկսել բնակ իր երկրի ոյժերը, այնուամենայնիւ նա աւելի բարեկեցիկ կեանք ունի, քան մենք, որ ունենք դեռ ընդարձակ հողեր, անշահկ հարստութիւններ և էժանազին մթերքներ:

Եթէ համեմատելու լինենք կենսական այնպիսի անհրաժեշտ պիտոյքներ, ինչպէս են հացը և միսը, կը տեսնենք, որ եւրոպայում նրանք աւելի թանկ են, քան մեզ գնումը, բայց պէտք է աչքի առաջ ունենալ և այն հանգամանքը, որ եւրոպայի գիւղական դասակարգի մեծագոյն մասը օգտուած է իր ձեռքով արդիւնաբերած սեփական հացից և մսից և ուրեմն չէ զուրկ նրանց թանկութիւնը, իսկ միւս կողմից նա գործ է ածում մեծ քանակութեամբ գետնախնձոր, ճակնդեղ, կաղամբ, շաքար և բանջարատեղի ուրիշ արդիւնքներ, որոնք էժան են նստում գիւղացու վրա և թուլացնում են հացի թանկութեան ծանրութիւնը: Այնուհետև բոլոր միւս պայմանները այնտեղ աւելի նպաստաւոր են, քան մեզանում: Օրինակ, հաշուաւոր նիւթերը մահուլը և ձօթերը, գիւղատնտեսական և զանազան արհեստների մէջ գործածվող մեքենաները և գործիքները, տնային ամեն անհրաժեշտ պիտոյքները, անհրաժեշտ աւելի էժան են, քան մեզանում: Հաղորդակցութիւնը գիւղին է և համեմատաբար էժան, երկրի բոլոր մասերում մեծանց հետ կապված են երկաթուղիներով, խճուղիներով, ջրանցքներով: Կրկնապատ դարգացած է, ժողովուրդը կառուցութիւն ունի օգտվելու էժան կրեդիտից: Գնաճան պետական Տրիմարկուլութիւնների և բնիկութիւնների միջոցով: Ամբողջ միջազգային աւելի պատրաստված է մտցնելու փոփոխութիւններ արհեստի և առեւտրի մէջ: Համապատասխան նոր պայմաններին: Բազմաթիւ կրթական հաստատութիւններ, փորձական կայարաններ, մասնագիտական գրականութիւնը, հրատարակչականութիւնը և կենսական հարցերի անընդհատ քննադատութիւնը հարթում են ձանապարհ մտցնելու կարեւոր թարփութիւններ կեանքի մէջ և մասնաւոր առաջ եկած խոշորագույնների և վառանգների դէմ:

Իսկ մենք քանակաւոր ենք, որ առանց ներդրելու քաղաքում, առանց շարժվելու, առանց կատարելագործութիւնների, ինքն իրան բարեկեցիկ կեանքը, պարարտաւոր հողը, առաջ դար աւելի ձեռնտու արդիւնաբերութիւն: Մեր իրականութիւնը այդ է ցոյց տալիս. երկրագործը և արհեստավորը շարունակում են իրանց նախնի տեղիկներ և միայն գանգատվում են շարժմանակի անգութ բերմունքների վրա, չը ցանկանալով պակասութիւնների անհնար իրանց մէջ: Ու: Ինքն իրան, առանց մտաւոր աշխատանքի, տեխնիկական կա-

տարելագործութիւնների և հասարակական մի շարք կազմակերպութիւնների ունի, չի փոխվել և մենք կամաց-կամաց կաղքատանանք և գոյութեան կուրի մէջ կընկճվենք տեղ տալով աւելի ուժեղներին և պատրաստվածներին:

Այս հարցին մենք դեռ կը վերադառնանք:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՆՍԼԱՎԱՆՔԻՑ

Յուլիսի 2-ին

Ինչպէս գրել էի, նախորդ տարիների ամբողջութիւնից մնացած գիւղացիներին օգնող կոմիտեի անդամներից ութ հոգի գնացին և Վաչիան գիւղը՝ տեղի ու տեղը անմիջապէս ծանօթանալու գիւղացիների կարիքի հետ:

Հենց առաջին անգամից գիւղը շատ ցաւալի տպաւորութիւն է անում այցելողի վրա. տեղի քաղաք, պատերի տակ, այստեղ-այնտեղ թափված են ձագաղած երեխաներ. ոչ ժպիտ, ոչ մանկական կայտառութիւն: Յնցողիներով պատած, լքված, յուսահատված գեղջուկ ու գեղջուկներ՝ պատմելով իրանց անհաւատելի մասին՝ օգնութիւն էին աղերսում, հաց էին ուզում. ի՞նչու մենք սպասում էինք, որ մեր գիւղացին՝ հացի փոխարէն՝ աշխատանք խնդրէր: Մեր հարցին, թէ ինչի աշխատելու ընդունակները չեն աշխատում գէթ գիւղի մօտով անցնող խճուղու վրա կամ մի այլ տեղ, նրանք պատասխանում էին, թէ խճուղու վարչութիւնը փողը շատ ուշ է անկանում է վճարում. բացի դրանից՝ շատերը ընտանիքները թողել են աշխատելու են գնացել օտար տեղեր, օրինակ, Թիֆլիս գաւառը, բայց չըբերին անսովոր լինելով շատերը հիւանդացի են, շատերն էլ անցել են Բորչալուի գաւառը, եւ ոչ ոքից ոչ փող է ստացվել դեռ, ոչ էլ նոր տեղեկութիւններ, այնպէս որ աշխատաւոր ձեռք ունեցող ընտանիքներից էլ շատերը միւսացել են անտեղ եւ օգնութեան կարօտ, ինչպէս եւ որը ու այլրները եւ տնակները:

Ապա գիւղի մի 4—5 ներկայացուցիչների միջոցով ստուգեցինք կարօտ գիւղացիների ցուցակը, որ կազմվել էր քաղաք եկած մօտ 70 ընտանիքների ներկայացուցիչների ցուցակով: Ներքին երեւաց, որ նրանք ամեն բան ծախել կերել են, տնտեսութիւնները քայքայվել են, և գիւղում ընդհանրապէս տիրում է ծայրահեղ աղքատութիւն և կարիք. շատերը քաղաքում մուրալով են ապրում: Ցուցակագրված ընտանիքների մեծ մասը աշխատաւորներ ունեն, բացակայ կամ ներկայ, բացակայների ընտանիքները աւելի մեծ կարիքի մէջ են. բայց մնացածներից ոմանք կարող են մի կերպ ձեռք գնալ, քաջ տալ իրանց գոյութիւնը մինչեւ նոր հունձը: Մի եւ նոյն ժամանակ ցուցակից դուրս էին մնացել մի քանի այնպիսի ընտանիքներ, որոնք, աշխատաւոր ձեռք չունենալով, որը, այլի կամ տնակի լինելով՝ իսկապէս քաղցած էին եւ կարօտ օգնութեան:

Այս տեղեկութիւնները հաւաքելուց յետոյ՝ կոմիտեի նիստում ունեցաւ հենց Վաչիան գիւղում: Այդմիջոցաւորաբար ներկայացուցիչները քաղաքում ընտանիքներից երեւաց, որ աշխատաւոր ձեռք չունեցող աղքատ ընտանիքներին օգնելու համար չէ կարելի պատճենապէս միջոցաւոր բարձր իշխանութեան առաջ, եթէ նոյն իսկ այդ աշխատաւոր ձեռքերը քաղաքում լինեն եւ նրանց տեղը անյայտ լինի. իսկ փողը թիւ որը ու այլրների եւ տնակների մասին, օրէնքի հիման վրա, պէտք է համայնքը հողային Այս պատճառով վճռվեց՝ զգալի զեպքերի եւ հիւանդութիւնների առաջն առնելու համար՝ մասնաւոր նուիրատուներից ստացած փողով պահպանել կարօտների գոյութիւնը մինչեւ նոր հունձը: Կոմիտեի ներքին գտնվող անդամներից ամեն մէկը որոշ քանակութեամբ աւելի խոստացաւ, ընդամենը 70 պուլը: Ապա քաղաքից եղան մի շարք նուիրատուներ: Ըն-

դամներ գոյացաւ 211 պուլը աւելի, որից 22 պուլը տուեց պ. Յ. Մեռնիկան, 20-ական պուլը տուին պ. պ. Մ. Դ. Կվարիելի, Վ. Շահպարտեան, Ստ. Մեռնիկան, Գր. Հասարակեան եւ Գր. Բուդուրեան: Իսկ մնացած 89 պուլը տուին պ. պ. Գ. Հասարակեան, Ա. Գրիգորեան, Թ. Մաղաքեան, Կ. Մաղաքեան, Հ. Գրիգորեան, Բ. Մ. Սարգսեան, Յ. Յարութեան, Ն. Դարբինեան, Մ. Մուրադեան, Յ. Աբրահամեան, Կար. Շահպարտեան, եղբ. Սահաթեաններ, Դ. Տ. Դուրսոս եւ Զ. Տէր-Գրիգորեան: Բացի դրանից տ. Սօֆիա Տէր-Ստեփանեան նուիրեց երկու կօտ ցորեն: Այդ բոլոր աւելին ու հացահատիկը բաժանվեց 65 աղքատ ընտանիքներին 260 հոգուհի, որոնց մէջ չեն հաշուած աշխատաւոր ձեռքերը:

Մի գիտողութիւն: Վաչիան գիւղի դրութիւնը մի բացառիկ երեւոյթ է մեր գաւառում: Չանդուրան, Կուրիկամը, Կորիւր եւ այլ գիւղեր շատ անգամ հացի կարիք են զգում, բայց երբեք Վաչիանի նման անհար զրոյթեան մէջ չեն: Ընկնում, չեն մուրում, որովհետեւ այդ գիւղերի ընտանիքներից շատերը արհեստ գիտեն, բացի հողագործութիւնից՝ բանտրութեամբ էլ են պարապում. կորիւցները մեծ մասամբ որմնադիրներ են, կուրիկամցիներ՝ խզարչներ (փայտ սղոցող), չանդուրացիները այլ եւ այլ արհեստներ գիտեն, արագօգտագիւղները փորքոծներով բեռնակրութեամբ են պարապում: Իսկ Վաչիանցիները՝ բացի մածից՝ ոչինչ չեն ձանաչում:

Երբ պէտք է մեր գիւղական համայնքները ինքնօգնութեան մասին մտածեն, իրանց անօգնական անդամների մասին հոգան. երբ պէտք է մեր գիւղացիները հողագործութեան ձեռքը կատարելագործեն, արհեստներ, անհայտագործութիւն սովորեն, որ երկար ձմեռները ստիպված չը լինեն իրանց պարապ ուղեղները առաւապելներով եւ հէքիւթներով զբաղեցնելու... Երբ պէտք է նրանք՝ հացի փոխարէն՝ աշխատանք խնդրեն... Վերական թշուառ, ապագան—անյոյս, որովհետեւ այն անհատները, որոնք չար ձակապաշտի բերամբ կոչված են ժողովրդին բան հասկացնելու, շարունակ զբաղված են թղթախաղով, արեւոցորութեամբ, ասէկօսէսներով, զզուելի խտրութիւններով, ամենատարբարութիւններով, խնուրիտագիտներով, անօնիմ նամակներով եւ այլն: Դրանց ինչ փոյթն է, թէ գիւղացին տղէն է, գիւղացին բաղցած է...

ՍԱՅԼԻՄԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԾՈՒՆՈՒՑ

Յուլիսի 30-ին

Կեանքը փոփոխական է. աշխարհում շատ քիչ բան կայ, որ ժամանակի ընթացքում փոփոխութեան չենթարկվի: Ով կը մտածէր, թէ Դաւիթբեկեան եպիսկոպոսը Երևանում քահանայական հարց կը բարձրացնէ: Լսում ենք, որ նա մտադիր է քաղաքի համար 6 քահանաներ ձեռնադրելու, այն էլ ընտրութեամբ եւ ոչ թէ միմիայն երեւոյթ է, որ այսուհետեւ մեր քահանաները պէտք է ընտրվեն եւ ոչ թէ նշանակվեն: Բայց որովհետեւ առաջին անգամն է ժողովրդին իրաւունք տրվում իր համար քահանայացու ընտրելու եւ ժողովուրդը դեռ պատրաստ չէ ժողովներով ընտրութիւն անելու, շատ լաւ կը լինէր, որ ինքը առաջնորդը նախադրէր ժողովների կամ թէ նշանակէր աշխարհականներից նախագահ: Ոչ միայն չուէ չեցնենք, այլ նոյն իսկ էլ միմիայն յայտնի է, որ Երևանում չը կայ մի արժանաւոր քահանայ, որ կարողանար հասարակական գործերի ղեկավար հանդիսանալ: Ապագայ կիրակի օրվայ Ղազանցեցող եկեղեցու քահանայական ընտրութեան ժողովը:

Դա ժողով չէր, այլ կուր, իրար կոպիտ խօսքերով վիրաւորել. մեծ թէ փողը, տղէն թէ համարակ, իրաւունքից են խօսում. ամենքը խանդով են գործի մէջ, ամեն մէկն իրան

Բիւսարի է կարծում, առանց որոշելու իր տեղն ու դիրքը. գոտում, գոտում, հայոցում է, միայն թէ իր նպատակին հասնէ, իրան խնդրողին անպատճառ քահանայացնէ: Նախագահ քահանան իր գլուխը կորցրել էր, ինքն էլ չը գիտէր, թէ ինչ է նշանակում ժողով եւ նախագահ: Եւ վերջը յաղթողը նա եղաւ, որի ձայնը աւելի բարձր էր: Ընտրեցին 30 ծխականներով երկու ձեռնարանական երիտասարդներ, որովհետեւ սրբազանը պատուիրել էր, որ ընտրեն կամ ձեռնարանական կամ թէ թեմական զարդաւարաւ:

Ծխականներից մի քանիսը պնդում էին, թէ մեր եկեղեցին քահանայացուների կարիք չունի, եղած քահանաները դեռ շատ են. այնքան էլ երջանիկ չենք, որ ունենք յաջաւ քահանաներ, եղածները շատ ճշգրտապահութեամբ են իրանց օրինակատարութիւններին դնում: Բայց հակառակողներ շատ եղան՝ ասելով, թէ մենք եկել ենք ընտրութիւն անելու, աւելորդ բացատրութիւնը հարկաւոր չէ. եւ ընտրում են իրանց ցանկացած ձեռնարանականներին, առանց հաշիւ տալու իրանց, թէ քահանայ լինելու համար բաւական չէ ձեռնարանական լինել, այլ քահանայացուն պէտք է լինի զարգացման, կրթութեան եւ հոգեւորականի կոչման համապատասխան հոգու եւ կրթութեան տէր մարդ:

Ծխականները եկել էին ժողովի՝ ընտրելու նրանց, որոնք միայն ընտրեալ են խոսովութիւններ սերմանելու, որոնք իրանց վատ անցեալում թողնի մի սեւ բիծ, որ հոգեւորականի սեւ զգեստը երբեք չէ կարող ծածկել: Ընտրող ծխականները թող ձեռքները սրտներին դրած խոստովանեն, որ նրանց ընտրում են միմիայն մի կտոր հաց տալու համար. եւ այդ ձեռնարանաւարները քահանայացուներ են ուրիշ կերպ ապրելու միջոց չունենալու պատճառով:

Մենք չենք կարծում, որ մեր առաջնորդը այդ ընտրութիւնը կանօնաւոր համարէ. ծխականների մեծ մասը զբաղված է այդ ընտրութեան պատճառով եւ պատրաստ է ուր հարկն է բողոքել:

Ռուբին

ՆԱՄԱԿ ԱՆՍԼԱՎԱՆՔԻՑ

Յուլիսի 1-ին

Անշուշտ կեանքի անհրաժեշտութիւններն են պատճառը, որ հասարակութեան իւրաքանչիւր դասակարգ հիմնում է ընկերութիւններ, դրամական ֆոնդեր իր գաւառկարգի շահերը պաշտպանելու եւ ներկայում ու ապագայում բարեկեցիկ վիճակ ունենալու համար: Ներկայիս մի շարք խմբակցութիւնները նոյն անխուսափելի պահանջներից են առաջացել: Այսպէս, օրինակ, կան ուսուցիչների եւ վարժուհիների խնայողական գանձարաններ, գործակալատարների եւ ընտրութեան չենթարկվողներ, որոնց ձեռնունքն է պահպանել իւրաքանչիւր գաւառկարգի անհատների գոյութիւնն ու շահերը:

Հետեւն չը գնալու համար, մենք կարող ենք մասնացոյց անել նաեւ Թիֆլիսում վաղուց ի վեր գոյութիւն ունեցող մի գանձանակի վրա, քահանաների ապահովութեան գանձանակի վրա, որի առթիւ են գրվում են սոյն տողերը: Դժբաղդաբար մենք քիչ տեղեկութիւն ունենք այդ գանձանակի մասին, թէ եւ յայտնի է, որ հիմնվելու ժամանակները բաւական հուշերն են մասնաւոր մէջ, բայց թէ ինչ չափով եւ ինչպէս է գործում այդ գանձանակը.—մեզ անյայտ է: Պէտք է ենթադրել, որ ներկայումս նրա գրամագուրները բաւական կտր ուսումնարի հասել, որ վերջերս մի քանիսի ախորժակը գրգռված, ուզում էին բաժանել քահանաների մէջ (բարեբաղդաբար այդ լուրը չը ճշդվեց): Ինչոր էլ լինի նրա գործունէութիւնը, կարծում ենք, նպատակին նայելով, այդ գանձանակով պէտք է ապահովվեն Թիֆլիսում ապրող քահանաների որը մնացած զաւակները եւ այլրները:

Քահանաների այլրների եւ որերի համար առաջուց կային գանձանակներ, հիմա էլ կան,

բայց ժողովրդի ջերմասիրտ թեան ստեղծելու, դրանցից զգալի արդիւնք չէ գոյանում, երանքներն էլ մտնում են հաւաքողների գրպանները: Մի ժամանակ վիճակային արդիւնքներից որոշ չափով ուտելիք—ցորեն էր տրվում որբերին, բայց այժմ ժողովրդի այդ տուրքն էլ կտրվել է՝ նրա օրէնքը աղքատութեան անկում պատճառով: Կար ժամանակ, երբ Թիֆլիսը միայն կարիք էր դգում քահանաների գանձանակ հիմնելու, իսկ գաւառներն արդում էին նախնական-նախնապետական կենտրոն, չէն ու առատ կացութեան մէջ, այնպէս որ նրանց քահանաները ոչինչ կարիք չունէին եւ չէին կարող մտածել ներկայի կամ ապագայի մասին:

—Քահանայութիւնն առաջ էր,—ասում է հին տէրտէքներից մէկը,—այն ժամանակ ժողովրդի կամաւոր տուրքերն անհամեմատ աւելի էին կատարված ծիսակատարութիւնից: Ժողովրդի ջերմասիրտ թեանը կտրվեց, ուր են առաջվայ ժամոցները, պատարագի սեղանները, կողբալուսեր, դիպրոտ-եկողի «Տէր-ուզդեա եւ պահպանիչ» նուէրները, առաջվայ մատաղը, գերեզման օրհնէքը, մինչեւ անգամ ծիսակատարութիւններ այժմ քիչ են անել տալիս, քան թէ առաջ,—փչացաւ, փչացաւ տէրտէքութիւնը:

Այսպէս է ողբում իր սեւ օրը հին քահանան: Քահանայական նիւթական անախտանքների դրութեան մի պերճարօտ փաստ էր վերջերս սինոդին ուղղված մի աղերագիրը, որի մէջ մի առ մի թուում էր, թէ ինչ անել դրութիւն ու թիւն ունեն քաղաքի քահանաները, որոնց կենտրոն կապված է պատահական արդիւնքների հետ: Այդ աղերագիրը, որին ստորագրել էին 17 քահանաներ, գրված էր սինոդին դադարեցնելու նոր քահանաների ձեռնադրութիւնը: Յիշեալ խնդիրը եթէ կարգային այն անձինք, որոնք 2 տարի առաջ մերժեցին քահանաներին ուժիկ տալու հարցը, առարկելով թէ պապական սովորութեամբ պէտք է քահանան կամաւոր պատահական տուրքով ապրի, հաւատարմացած են, որ այդպիսիները պիտի կարմրեն: Եւ ինչն անելու որ իրանց պապիկի տուրքի քառորդն էլ չեն տալիս եւ քահանայի նիւթական բնկած դրութիւնը պատիւ չէր բերում իրանց, ինչեւիցէ, երբ ժողովուրդը չէ ուզում միջամտել այդ խնդրին, երբ հոգեւոր իշխանութիւնը տրամադիր չէ ժողովրդի մէջ արմատացած սովորութիւնը քանդելու, մնում է, որ քահանաները իրենց իրանց մասին մտածեն: Գիտենք, ուրեմն, որ քահանան ներկայումս հազիւ-հազ քաշ է տալիս իր գոյութիւնը: Նա չէ կարող ապագայի վրա մտածել, բայց պէտք է մտածէ, որովհետեւ իրերի բնական այս դրութեամբ նրա թշուառ որբերի ու այրիների վրա մտածող, նրանց կերակրող հազիւ թէ լինի:

Ուրեմն ի՞նչ անել, պէտք է եւ անհրաժեշտ է հիմնել քահանաների փոխառու խնայողական գանձանակ: Ի՞նչ միջոցներով եւ ի՞նչպիսի ծրագրով կազմել այդ բանը, որ ուսուցիչ չը լինի, այլ իրականութեան մէջ գոյութիւն ունենայ, այդ թողնում ենք աւելի խնայող մարդկանց դատողութեանը, իսկ մասնաւորապէս Ալեքսանդրապոլում կազմութիւնը խնայողական փոխառու գանձանակին իրեն աղբիւր ցոյց կը տանք հետեւեալ միջոցներով:

- 1) Քահանաները որոշած տուրք վճարեն իրանց ընդ որ ծիսակատարութիւններից:
- 2) Որքան եւ այրեաց գանձանակը յանձնեն հաւատարմի մարդկանց ձեռքը եւ տեղն ի տեղը պահելով, գործ դնեն տեղեւոր կարիքներին:
- 3) Եթե վերաց ա. Առաւելածածին պատկերի արդիւնքը, որ ցնոր կարգադրութիւն արված է ա. Էվմիանին, խնդրեն Վահագնա կաթողիկոսին, որ թոյլ տայ՝ 2—3 տարվայ եկամուտը մնայ յօգուտ գանձանակի եւ նրա տոկոսները մանկն գործադրութեան մէջ:
- 4) Քաղաքի եկեղեցիները նոր են, չինելու պէտք չը կայ: Նրանց եկամուտի աւելորդը, փոխանակ զանազան երէցփոխների գրպանը մտնելու, թոյլտուութեամբ ստանան յօգուտ գանձանակին:
- 5) Խնդրեն, ում հարկն է, թոյլ տալ գերեզմանոցից յօգուտ գանձանակի տուրք վերցնել ըստ չափի կարողութեան:
- 6) Գուցէ սրա մէջ մտնեն նաեւ մասնաւոր կտակներ, տուրքեր եւ այլն:

Իմ առածները չեմ կարծում թէ տարօրինակ թուին ընթերցողին, որովհետեւ եթէ մի բան չը կայ այսօր, այդ չէ նշանակում թէ լինելու չէ երբեք: Հոգեւոր իշխանութիւնը, եթէ մտածում է կուսակցութիւնների նիւթական ու բարոյական վիճակի մասին, պարտաւոր է մտածել աւելի քահանաների ներկայի ու ապագայի մասին, նախ՝ որ սրանք են անմիջապէս ժողովրդին ծառայում, ուրեմն որպէս հասարակութեան

պիտանի անդամներ, պէտք է պահել նրանց բարեկեցութեան մէջ, եւ երկրորդ՝ նրանցից ամեն միւր իր հետ քաշ է տալիս 6—10 հոգու գոյութիւն եւ անապահով վիճակում չը կարողանալով ապագայ պատրաստել, մահից յետոյ պէտք է որբեր թողնի հասարակութեան շնչին: Բայց նրանց կարելի է բարւոք դրութեան մէջ պահել, եթէ հաստատվի խնայողական գանձարանը:

Մեր մասնագրոյց արած աղբիւրների վերաբերութեամբ թեւեւ մեզ առարկեն, թէ քահանաները իրաւունք ունեն օգտվելու միայն այն արդիւնքից, որի մէջ իրանց լուսնն ունեն: Այդ նկատողութիւնը տեղին կը լինէր, եթէ քահանաները վարձատրվէին այնպէս, ինչպէս գտնէ Կովկասի միւս քաղաքներում: Այն ժամանակ նրանք տրամադրու իսկ իրաւունք չէին ունենալ: Այս դէպքում ոչ թէ իրաւունքի տեսակէտից է խօսվում, այլ հասարակութեան մի աչքի ընկածը զատակարգի ընկած վիճակը բարւոքութեամբ տեսակէտով է խնդրում կողմնակի եկամուտների յատկացնել նրա օգտին, մանաւանդ, որ այդ արդիւնքները քահանաների միջոցով, նրանց աշխատանքով են գոյանում:

Ներքեւ քահանայ նիւթողութեան

ՆԱԽԱԿ ԽՐԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

Առաւելագոյ, յունիսի 25-ին «Մշակի» 127 համարում կարգադրեց մի լուր Առաւելագոյից, որ թատերասերների տուած ներկայացումից գոյացած 150 ռուբլի արգիւնքը պէտք է յատկացվի տեղին ուսուցչադպրանի համար հայերէն լրագրիչներ եւ գրքեր բերելու, բայց մի երկու պարոն կամենում են խաղ խաղալ այդ գումարի գլխին:

Պարտք եւ համարում յայտնել, որ տեղին թատերասերները, բաղկացած լինելով մօտ 15 անձներից, մինչ այդ ներկայացումը նախնական որոշում էին կայացրած մի ներկայացում տուելու ուսուցչադպրան համար հայկական բաժին ունենալու համար, մի քանի յայտնի պայմաններով:

Մի հասարակական ժողով էլ տեղի ունեցաւ, ուր ընտրվեցին երեք անձնք քանակելու գրադարանի վարչութեան հետ, իսկ մինչեւ օրս թէ եւ ժողովին պաշտօնապէս տեղեկութիւն չը տրվեց, բայց մասնաւոր կերպով իմացվեց, որ ամեն մի օժանդակութիւն հայկական բաժին ունենալու համար կընդունվի անպայման եւ ոչ թէ պայմանով:

Ներկայացումից մի քանի օր յետոյ թատերասերների ժողովի ժամանակ հարց դրվեց, թէ աւելի արդիւնատու չէր լինի, եթէ առանձին հայերէն գրադարան եւ ընթերցարան ունենային: Ժողովը, հաւանութիւն տալով այդ միտքին, յանձնեց ինչ ի պահեստ ներկայացումից գոյացած 138 ռուբլի եւ որոշեց դիմել տեղին մի երկրապարտ վաճառականին՝ բանաւոր բանակցելու այդ հարցի համար ուր հարկն է: Այդպիսի մի համարների նպատակ իրագործելու համար ուրիշ օրերին տարիներ են տեսնում, իսկ մեր արտագաւ լրատուն, յեղաշրջելով իրողութիւնը, սպասում է մի քանի օրվայ մէջ իրագործված տեսնել փողի գործադրութիւնը:

Ի դէպ՝ պարտք եւ համարում յայտնել, որ թատերասերների խումբը, հաւատարմով ինչ այդ գումարը, հաւատարմ է որ գործադրութեան դէպքում ամեն րօպէ կարող է ինձնից ստանալ այդ գումարը: Ընդ միշտ թող հասկանան կողմնակի անձինք, որ այստեղի թատերասերների տուած ներկայացումներից գոյացած արդիւնքը գործադրութեան եղանակը կախված է այդ խմբի վճարից: Գաղով այն հարցին, թէ երկու պարոն կամենում են խաղ խաղալ այդ փողի գլխին, վերեւ գրված բացատրութիւնից յետոյ ընթերցողը կը նկատէ, որ լրատուի այդ նկատողութիւնը զպարտութիւն է:

Անդամ թատերասերների խմբի՝

Բ. Տէր-Բաղդասարեանց

ՆՈՐԻՆ ԼՈՒԻՆ

Կովկասեան կառավարչապետի օգնական դե-նեւայ միջոց հիմնադրութիւն, յուլիսի 4-ին, առաւելութեան, վերադարձաւ Թիֆլիս դէպի Ալեքսանդրապոլ կատարած ճանապարհորդութիւնից եւ ապա ուղեւորվեց Կօջոր:

Կովկասեան անայնագործական կօմիտէն ձեռնարկել է մի հետադարձութիւն, որի նպատակն է ուսումնասիրել ժողովրդական ներկարարութեան գործը Կովկասում: Կօմիտէի կողմից այդ նպատակով մօտ օրերումս մի առանձին մասնագէտ է ուղարկված Կովկասի գանազան տեղերը:

Մտադրութիւն կար Թիֆլիսի ֆիզիքական դիտարանը տեղափոխել Մցխէթ: Այժմ, ինչպէս հաղորդում է «Тифл. Листок» լրագիրը, դիտարանը Մցխէթ տեղափոխելու մտադրութիւնը թողնված է եւ ենթադրում է

տեղափոխել նրան Կարսի երկաթուղու Ախթա-լա կայարանը:

Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ չուտով Կովկաս կը գայ կենդանաբան Վ. Վրադի, որ երկու տարի գիտնական նպատակով ճանապարհորդել է Չինաստանում, Մանջուրիայում, Եւրասիայում եւ Սիբիրում: Վ. Վրադի, ի միջի այլոց, կայցելէ եւ Թիֆլիս, ուր մտադիր է միշտ զատակարարութիւններ կարգալ իր ճանապարհորդութեան մասին ցոյց տալով իր հետ բերած հաւաքածոներն եւ լուսանկարները:

Մօսկվայի գործարանատէրերը, որոնք հում մետաքսի առեւտուր են անում, վերջին ժամանակ ձգտում են ցոյց տալիս մետաքսի սեփական մասնաբաններ բանալու: Անդրկովկասի չեքանապահական չրջաններում՝ կամենալով ազատվել օտարերկրեայ մետաքսավաճառների կախումից: Այսպէս ներկայումս «Ա. Իլինի» առեւտրական տունը վերջապէս է մի խոշոր մասնաբանի շինութիւնը Սամոթէլիում: Գործարանը կունենայ մետաքս մանելու համար կարեւոր ընդ որ նորագոյն գործիքները, որոնք բերել են տուած իտալական մի գործարանատիրոջից: Մետաքսի մի եւ նոյն տեսակ մասնաբան շինում է եւ «Ելք» Գէորգեանների» առեւտրական տունը Նուխում: Կովկասեան մետաքսը իր յատկութեամբ ոչնչով ստոր չէ արտասանմանեան մետաքսի ամենաբարձր տեսակներից, բայց որովհետեւ Կովկասում մետաքս մանելու եւ ոլորելու համար չեն գործադրում կատարելագործված գործիքներ, ուստի մետաքսի ամենալաւ տեսակը բերվում է արտասանմանից:

Մայրաքաղաքի լրագիրները ասելով՝ Պետերբուրգի նոր բացվող պօլիտեխնիկումը մտնելու համար խնդիր են տուել 2000 հոգի:

Ժողովրդական լուսաւորութեան միսիստրութեան մէջ կազմված մասնաժողովը, որ քննում էր պետութեան մասնագիտական բարձրագոյն ուսումնարանները մտնելու համար սահմանված կանոնների փոփոխութեան հարցը, արդէն վերջացրեց իր գրադրութիւնը:

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի նահանգապետ պ. Օդիսեյի եկաւ Ղուբա ամառանոց: Հիմա քաղաքը լիքն է Բագուից եկուորներով: Այդում անց ու դարձ անելու տեղ չը կայ:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Յունիսի 24-ին Շուշու հաշտարար դատարանում պիտի ընկվի անցեալ տարի յունիսի 10-ին թեմական դպրոցում տեղի ունեցած խռովակութեան զեկա-վարներ» համարվող աշակերտների դատը, սահման ծանուցագիր ստացել էին միայն երկու հոգի, ուստի գործը յետաձգվեց:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Յունիսի 6-ից Շուշուց բացակայում է թեմական դպրոցի տեսուչ Բենիկ վարդապետը»:

ՔԻՇԵՆ-ՔԵԱՆԻ գիւղից (Ալեքսանդրապոլի գաւառ) մեզ գրում են. «Երկար չորութիւններից յետոյ, վերջապէս լաւ անձրեւ եկաւ յուլիսի 2-ին եւ 3-ին: Գիւղացիները շատ գոհ էին վիճակից, բայց մի եւ նոյն ժամանակ մեծ ահի եւ երկիւղի մէջ է, որովհետեւ ինչպէս Ախալքալաքի հողը, այնպէս էլ մերը զոհ է դնում երեւմին: Արագածից դէպի Փամբակի լեռնաշղթան եւ Ղոխաթ ըլրակից դէպի Ալթու-Թաթի լեռները մեծ հունձ է սպասվում, եթէ չը լինի եղեմա»:

ՀԻՆ-ՂՐԻՄԻՑ մեզ գրում են. «Արանից մի քանի տարիներ առաջ, ի նկատի ունենալով քաղաքի հայ աղքատ դասակարգի անմիջեւ վիճակը, տեղիս ծիսական դպրոցի ուսուցիչ պ. Կ. Քերէսթէճեանցը մեր հասարակութեանը առաջարկել է կազմել մի աղքատանոց ընկերութիւն, որի նպատակը պիտի լինէր՝ նպաստել տեղական չքաւորներին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Այդ միտքը մեզանում լաւ ընդունելութիւն էր գտել, այնպէս որ հանդէս էին եկել այնպիսի անհատներ, որոնց միջոցով կազմակերպվելիք ընկերութեան տրամադրութեան տակ դրվել էր մօտ 1200 ռուբլի դրամաւորութիւն: Պ. Քերէսթէճեանցը անմիջապէս կազմում է ընկերութեան ապագայ գործունէութեան ծրագիրը եւ ուղարկում Բեսարաբիայի կոնսիստորիային, որպէս զի վերջինիս միջոցով ստացվի պատշաճաւոր թոյլտուութիւնը: Սահմանում չեն յայտնի մեր կօնսիստորիաները

եւ մեր ուղարկած ծրագիրը մինչեւ այժմ էլ գրված է մութաքաների տակ»:

ԱՐՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Կան գահակալներ, որոնք անկախ իրանց տարիքից—երբեմն նոյն իսկ առնական հասակում—հոգեկան մի ներքին տրամադրութեամբ մասնաբանական հակումներով են փայլում: Եւ տեսակ տիպերից բաւական է յիշել Յերիքի Վիլհելմ IV-ին, պրուսական այս անբաղդ, բայց ինքնատիպ թագաւորին, որին մինչեւ իսկ ուղղակի անուանում էին «Գահի վրայի բռնա-տիկ»:

Բայց կան եւ գահակալներ, որոնք եթէ անգամ ընդհանրապէս ազատ են բռնապետական հակումներից եւ իրանց ամբողջ էութեամբ իշխաններ են, այնուամենայնիւ արտաքին հանգամանքների չորհուրէ իրանց իշխանութեան յայտնի չըլանում, առժամանակ, բռնապետական մի հետք են թողնում իրանց ետեւի: Այս երեւոյթը արդէն կապված է բացառապէս գահակալի տարիքի հետ. գահի վրա բազմած մանուկը կամ պատանին հենց իր անհատականութեամբ արդէն մի տեսակ բռնապետական երեւոյթ է ներկայացնում: Այս տեսակ տիպից է Հոլանդիայի Վիլհելմին: Թագուհին, մէկ եւ կէս տարի առաջ միայն չափահաս յիշակալի Ալֆօնս XIII պատանի թագաւոր: Իր անցեալ մայիսի վերջերին միայն լրացրել էր 16-րդ տարին եւ ուրիշներից աւելի բազաւոր դանկը՝ շատ չուտով յայտարարելով չափահասութեան տարիքը սովորաբար 18-րդը:

Ալֆօնս XIII ձիւղ որ ձեռնարկի մէջ ծնված» Նա լոյս աշխարհ եկաւ իր հօր մահից մօտաւորապէս վեց ամիս յետոյ միայն եւ ծնվելու րօպէից արդէն թագաւոր յայտարարվեց՝ ինքնակալութեամբ մայր-թագուհի Մարիա Գրիստինէի Վերջինիս հոգաւորութեան զիւարէր առարկան էր գահը եւ գահին կալին պաշտպաններ Նա իր մայրական քնքը որոնք ինքնաբեր ցոյց տուեց մանաւանդ 10 տալ Այս առաջ՝ Ամերիկայի գիւտի չորսհարիւրամիլիոնը տարեկարձին՝ երբ իր որդին ծանր եւ վտանգաւոր կերպով հիւանդացի էր:

Բայց Մարիա Գրիստինէի լուծը քաղաքական—վարչական տեսակէտից, ի հարկէ, այն թիւն էլ թեւեւ չէր: Սպանիան ներքին երկրպետութեան խռովութիւններից միանգամայն ջուր թափել, անկման աստիճանի էր հասել—Ֆրանսական դիմադրութեան խախտված, կոլօնիալիստական կորուստի վտանգին մատնված, իսկ կղերական նուութեան անընկճելի թաթը նոյնքան ճնշող աւերող, ինչպէս դարձել չարունակ—Դժբաղդը թիւնն այն է, որ Սպանիայում սեւագրութիւնը հզօր բանակը իր ոյժը տարածել է եւ մայր երկրից դուրս՝ դէպի գաղթականները:

Մի հին եւ մինչեւ այժմ շարունակվող պատական բնորոշ երեւոյթ է, որ սպանիական կոլօնիալիստներում կրօնական միաբանութիւններ երեւան են գալիս, իրեն եւ իրենց հաշտարար կարգապետներ:

Բաղադրական այն վտանգաւոր կացութիւնն էր, որի մէջ գտնւում էր իրան խնամակալ թագուհի պէտք է դրդէր նրան զգոյշ եւ շրջանաւոր դիրք ընկնելու: Նրա աջ բաղուն էր առաջինը նիւստը՝ չափաւոր ազատամիտ Սագաստան, թէեւ այժմ ծերացել է, բայց մօտաւորապէս 30 տարի է պահպանողական Գանձաւոր դէպք տիրելի հետ գուզընթաց՝ փոփոխակի բաղադրութեամբ է սպանիական կառավարութեան ղեկավարը Սագաստան իր չափաւորութեամբ միշտ լուրջ միջին ճանապարհում էր ընտրում, զիջումներ եւ յարմարվելու քաղաքականութեանը տեսնում՝ առանձնապէս կղերականութեանը: Բարեբախտաբար Այս տեսակ քաղաքականութեանը հետ միանգամայն հայտ էր եւ Մարիա Գրիստինէն, որի գլխաւոր նպատակը, ինչպէս նախորդները, գահի եւ գահակալի պահպանութիւնն էր: Իսկ հանրապետականների, կղերականների եւ ուրիշ կուսակցութիւնների խռովութիւնը ընդհարումների միջոցին միայն յարմարվելով ոչ թէ որոշակի ու հետեւողական քաղաքականութեամբ կարող էր Մարիա Գրիստինէի մի կին հասնել իր վերջինիս նպատակը: Սրան պէտք է աւելացնել եւ այն լուսաւորական գահաւանդը, որ թագուհին անձամբ շատ ընկալաւ էր եւ կրօնասէր—նա մի աւստրիական մեծագործ էր դուրս եկել Ալֆօնս XIII երկրորդ կինը դառնալու—հետաւարար առանձն

